

УКРАЇНСКАЯ МЫТНЯ НА БЕЛАРУСКИМ ПАЛЕССІ Ў 1918 ГОДЗЕ

Лебедзева В. М. (Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны, г. Гомель)

У выніку зрыва Брэсцкіх перамоў аб заключэнні сепаратнага міру паміж Германіяй і Расіяй, 18 лютага 1918 г. пачалося наступленне германскіх войск па ўсяму фронту. Да пачатку сакавіка 1918 г. нямецкая армія спынілася на ўсход ад лініі Себеж — Полацк — Сянно — Магілёў — Рагачоў — Жлобін. Адметны лёс чакаў Беларускае Палессе. Паводле дамовы паміж германскім блокам і Украінскай Цэнтральнай Радай ад 8 лютага 1918 г. беларуская частка Палесся была ўключана ў склад Украіны [1, с. 181]. Абшар ад Беластока да Пінска, заняты немцамі яшчэ ў 1915 г., апынуўся ў складзе Украіны адразу пасля падпісання дамовы, а ў канцы сакавіка ёй былі афіцыйна перададзены Мазырскі, Рэчыцкі і Гомельскі ўезды.

Страта палесскіх уездаў выклікала даволі вострую рэакцыю кіраўніцтва Беларускай Народнай рэспублікі. У красавіку ў Кіеве адбыліся беларуска-украінскія перамовы, на якіх беларускі бок імкнуўся дабіцца прызнання Украінай незалежнай БНР, ўрэгуляваць пытанне аб сумеснай мяжы і гандлёва-эканамічных адносінах. Перамовы, за выключэннем апошняга пытання, складваліся не на карысць Беларусі. Цяжкасць іх вядзення і вынікі былі абумоўлены шэрагам аб'ектыўных фактараў, галоўным з якіх быў няўдзел Беларусі ў падпісанні Брэсцкай мірнай дамовы, што вывела яе па-за рамкі міжнароднага дыялогу і пазбавіла міжнароднай падтрымкі. Украіна ў гэтым сэнсе мела абсалютную перавагу і дазволіла сабе ўльтыматыўны тон.

Перамовы былі згорнуты пасля палітычнага перавароту 30 красавіка, калі Цэнтральная Рада была распушчана і ўсталяваўся гетманат П. Скарападскага. Яго ўрад узмацніў інтэграцыйныя захавы адносна далучаных беларускіх уездаў.

Амаль год паўднёвыя раёны Беларусі знаходзіліся адначасова пад нямецкай і украінскай уладамі і перацяргалі шэраг адміністрацыйна-тэрытарыяльных змен. У перыяд існавання УНР на іх аснове ўтварылася «Дрэгавіцкая зямля» з цэнтрам у Мазыры. Адназначна адміністрацыйнай рэформе, праведзенай урадам гетмана, у маі 1918 г. Гомельскі ўезд быў перададзены ў склад Чарнігаўскай губерні, а з Рэчыцкага, Мазырскага і Пінскага ўтварылася Палеская губерня. На пасаду «губерніальнага старасты» быў прызначаны рэчыцкі землеўладальнік і мясцовы грамадскі дзеяч Пётр Аскаравіч Патон — прадстаўнік вядомай ў будучым кіеўскай навуковай дынастыі.

Украінскі бок надаваў стратэгічнае значэнне басейну Прыпяці і чыгунцы Пінск — Гомель. На красавіцкіх перамовах беларускай дэлегацыі даводзілася важнасць гэтых камунікацый для забеспячэння бяспекі Украіны з поўначы на выпадак, «калі незалежная беларуская дзяржаўнасць не ўтрымаецца і на яе тэрыторыі будучы панаваль Расія альбо Польшча» [2, с. 110]. У адпаведнасці з

Брэсцкай дамовай, у падпісанні якой удзельнічала і Украіна, тэрыторыі на поўнач ад Палесся разглядаліся, як расійскія. Украінскі бок быў вымушаны трымацца гэтых пазіцый напрыцягу 1918 г. — ні Украінская Народная Рэспубліка на чале з М. Грушэўскім, ні Украінская Дзяржава П. Скарападскага не пайшлі на афіцыйнае прызнанне БНР, хаця пайшлі на фактычныя міждзяржаўныя кантакты з ёй. Такім чынам, адміністрацыйныя адзінкі, утвораныя з далучаных беларускіх уездаў, разглядаліся ў ролі буфера паміж Украінскай Дзяржавай і Савецкай Расіяй на магчымую перспектыву, а Усходняе Палессе адразу набыло прыгранічны статус.

Разам з тым Палессе з яго рачнымі шляхамі і чыгункамі мела найважнейшае гандлёва-эканамічнае значэнне. Яно непасрэдна звязвала Беларусь з сельскагаспадарчымі раёнамі Украіны, дазваляла напоўніць мясцовы (у першую чаргу — паўднёва-беларускі) рынак і вырашыць тут харчовую праблему, а з другога боку — задаволіць і неабходныя ўкраінскія патрэбы, найперш, у прадуктах лесу і дрэваапрацоўкі.

У вялікай ступені залежыў ад украінскага рынку нямецкі акупацыйны кантынгент, размешчаны на тэрыторыі Беларусі. Прыкладам, толькі за красавік — жнівень 1918 г. праз рачныя шляхі і чыгункі рэгіёна ў Мінск на патрэбы 10-й нямецкай арміі былі вывезены з Украіны 2,5 тыс. коней, 107 тыс. пудоў махоркі і каля 3 тыс. пудоў манпасье [3, л. 63].

Са свайго боку, Народны Сакратарыят БНР афіцыйна падтрымаў стварэнне ў Кіеве 24 красавіка 1918 г. Беларускай гандлёвай палаты, упаўнаважанай «... дапамагаць тавараабмену паміж Украінай і Беларуссю, а таксама прымаць розныя замовы і спрыяць іх выкананню» [5, л. 58]. Палата імкнулася ўключыцца ў двухбаковы гандлёвы працэс: ужо ў маі яна накіравала ў Міністэрства гандлю Украіны запыт на дазвол экспарту шэрага тавараў, большасць з якіх з'яўляліся вострадыфіцытнымі на беларускім рынку: сельскагаспадарчыя прылады працы, цвікі, жалеза, скура, сода, соль, мыла, тыгунь і інш. На той момант пад патранатам Народнага сакратарыяту БНР на Украіну ўжо былі пастаўлены дровы коштам 3 млн. 750 тыс. карбаванцаў, запалкі, а таксама прапанаваны продаж лесу, дроў, шклянных вырабаў, запалак, грыбоў і сушанай садавіны ў неабмежаванай колькасці [6, с. 135].

Аднак і савецкі бок бачыў у доступе да украінскага хлебнага рынку ратаванне галадаючых сталіц і рэгіёнаў РСФСР, а разам з імі — і самой рэвалюцыі. Якраз да вясны 1918 г. Савецкая Расія аказалася адрэзанай ад галоўных збожжавых раёнаў — Кубані, Паволжжа і Сібіры. У канцы красавіка сугучная норма хлебнага пайка ў Петраградзе была звядзена да 50 г., у Маскве — у сярэднім 100 г. Дэкрэт УЦВК ад 13 мая 1918 г. увёў харчразвёрстку, што стала крокам для разгарання грамадзянскай вайны паміж горадамі і вёскай. Усходняе Палессе разглядалася і мясцовымі, і цэнтральнымі бальшавіцкімі

структурамі як «вароты ва ўкраінскую жытніцу» [7, л. 90]. Сучасныя даследчыкі акцэнтуюць важнасць і вастрыню праблемы пошукаў Саветамі даступа да украінскага і беларускага прадавольчых рынкаў у 1918 і 1919 гг. і вызнаюць іх адным з асноўных матываў тэрытарыяльнага абмежавання ССРБ і стварэння ЛітБелу ў лютым 1919 г. [8, с. 139—140].

Разумеючы значэнне харчовага пытання для выжывання Савецкай Расіі, украінская ўлада, са свайго боку, імкнулася ўзмацніць ізаляцыю ўсходняга суседа ад сваіх рынкаў. Ужо ў маі 1918 г. Цэнтрахарч Украіны ўвёў забарону на вываз тавараў за межы украінскай тэрыторыі, выключэнне з якой магло быць зроблена толькі з дазволу нямецкіх камендатур. У ліпені 1918 г. урад П. Скарападскага ўвёў поўную забарону гандлёвых стасункаў з любымі расійскімі прадстаўнікамі да часу падпісання канчатковай мірнай дамовы паміж Украінай і Расіяй [9, л. 7].

Украінскія дзяржаўныя структуры намагаліся кантраляваць гандлёвыя (найперш харчовыя) патокі, якія ішлі далучаныя беларускія ўезды на поўнач і ўсход. Напачатку лета 1918 г. была ўведзена украінская збройная ахова лініі размежавання савецка-нямецкіх войск, галоўнай функцыяй якой быў якраз нагляд за перамяшчэннем бальшавіцкіх сіл і тавараў у прыграніччы, у той час як непасрэдня ваенна-паліцэйскія функцыі тут выконваў акупацыйны кантынгент. Адначасова ў Гомелі з'явілася украінская мытня з прызначаным «камісарам па вывазу за мяжу, кантролю і рэгістрацыі тавараў». Яна падпарадкоўвалася Дэпартаменту знешняга гандлю Міністэрства гандлю і прамысловасці Украінскай Дзяржавы.

Дакладная дата стварэння мытні не пазначана ў вядомых нам крыніцах, але першы яе справаводчы дакумент датаваны 24 чэрвеня 1918 г. Выбар Гомеля тлумачыўся яго месцазнаходжаннем і камунікацыйнымі магчымасцямі. Горад знаходзіўся фактычна на лініі размежавання акупаванай і падсавецкай тэрыторыі (дэмаркацыйная лінія праходзіла ў 15—20 км на ўсход ад яго). Тут знаходзілася важная прыстань на водным шляху па Дняпру праз Сож. Горад быў вузлавым чыгуначным пунктам, які праз Лібава-Роменскую і Палескія дарогі звязваў рэгіён з галоўнымі прамысловымі ды гандлёвымі цэнтрамі — Варшавай, Вільня, Кёненгсбергам, Петраградам, Масквой, Кіевам, Львовам і інш. Перад Першай сусветнай вайной праз тутэйшы чыгуначны вузел праходзіла да 50 таварных і пасажырскіх цягнікоў за суткі. У 1918 г. іх колькасць скарацілася напалову [3, л. 19], але гомельскі напрамак па-ранейшаму дэманстраваў адзін з найбольш інтэнсіўных грузапатокаў на тэрыторыі тагачаснай Беларусі.

Заўважым, што стварэнне мытні, як і наогул далучэнне да ўкраінскіх дзяржаўных утварэнняў, было ўспрынята на Палессі неадназначна. З аднаго боку, мясцовае насельніцтва усведамляла перавагі эканамічнай інтэграцыі і,

у першую чаргу, сувязей з паўднёвым сельскагаспадарчым рынкам. З іншага, украінскі культурны, а тым больш палітычны ўплыў у рэгіёне (асабліва гэта датычыла Усходняга Палесся) амаль адсутнічаў. Фарміраванне украінскіх уладных структур, хаця ў іх прыцягваўся і мясцовы элемент, а, у першую чаргу, спробы українізацыі школы, чыгункі і мясцовых устаноў успрымаліся з насцярожанасцю і непрыхільнасцю [10 с. 148]. Акрамя гэтага, адкрытую незадаволенасць з'яўленнем мытна-кантрольнага органа выказалі катэгорыі, якія мелі дачыненне да транзіту тавараў і інтэрэсы якіх ён мог непасрэдна закрануць.

Застаецца невядомым колькасны і якасны штат мытні. Можна, аднак, меркаваць па аналогіі з іншымі украінскімі ўладнымі ўстановамі, што ён фарміраваўся як з прысланых з Кіева супрацоўнікаў, якімі былі, напрыклад, абодзтва камісары, так і з мясцовых ўражэнцаў, асабліва праукраінскай арыентацыі, пра што сведчыць, напрыклад, наступная заява, аўтар якой хутчэй за ўсё, апынуўся ў Гомелі ў якасці эвакуіраванага альбо бежанца:

*П. Комисару Торгу и Промисловосци митниці Гомель
Громадыянына Гродненської губ., Берестейського
повіта Міхайла Семеновича Голенко*

ЗАЯВА

Маючы дуже бажання працаваць на будовання нінької молодої УКРАЇНЫ, знаючы рідну мову, а тако ж і канцлярыійну працу, щіро прохаю Ясного Пана Комисара клопотати перед висіюі владою, которую підлягае дорученна Вами митниця, дати мені відповідну посаду урадовця прі дорученій Вам, Ясный пане, митныці у м. Гомелю, або залічыть мене першим кандидатом на першу майбутню посаду.

Документи, котры маю, по першій вимозі прідставлю.

Заявнык Міх. Голенко

“30” червня 1918 р.

М. Гомель

Адреса: м. Гомель, Кладбіценська вул.

Б. Ч-5, кв. Кусельмана

Міхайлу Семеновічу Голенко». [3, л. 19].

Есць падставы меркаваць, што штат мытні так і не быў канчаткова ўкамплектаваны, бо менавіта на адсутнасць належных супрацоўнікаў скардзіліся абодзтва камісары.

Не паспелі таксама належным чынам абсталяваць і памяшканні для мытнага кантролю і патрэб. З дазволу нямецкай камендатуры на станцыі Гомель былі выдзелены 2 пакоі для супрацоўнікаў і частка пакаўза для захавання

канфіскаваных грузаў. Але агляд тавараў і збор мыга з пасажыраў праводзіліся на пероне пад адкрытым небам.

Згаданыя абставіны ўскладнілі арганізацыю і зрабілі рэжым працы мыгні надзвычай напружаным. Акрамя астатняга, гэта пацвяржае і гісторыя кіраўніцтва інстытуцыяй: за паўгадовы час яе існавання на пасадзе камісара паспелі змяніцца два чалавекі. З чэрвеня па сярэдзіну кастрычніка яе займаў Аляксандр Свірскі, а 15 кастрычніка і да часу ліквідацыі мыгні ў снежні 1918 г. камісарам заставаўся надворны советнік Пятро Бойка.

У практычнай дзейнасці галоўным аб'ектам кантролю мыгні сталі прыватныя гандляры. З нямецкай акупацыяй і прыходам на Палессе ўкраінскай улады ўсе гандлёва-рынкавыя механізмы, знішчаныя тут за кароткі перыяд перабывання савецкай улады, даволі хутка аднавілі і развілі сваю дзейнасць. Прыватнікі-камерсанты па-належамау апанілі і выкарыстоўвалі рынкавую кан'юнктуру, здзяйсняючы маштабныя і прыбытковыя аперацыі, чым паспяхова канкурыравалі з украінскімі дзяржаўнымі пастаўкамі. Так, выгадны гандль дэфіцытнымі ў абодвух рэгіёнах таварамі здолелі наладзіць мінскія гандляры Арон Гутнер і Лейзер Біргер, якія за адну аперацыю адпраўлялі ў Кіеў па 2 вагоны запалак. У жніўні 1918 г. гомельскі гандляр Бенедыян Эвентаў пераправіў праз мясцовую станцыю 1 900 скрыняў махоркі для Мінска, Шклова і Талачына [3, лл. 72, 122, 126].

Сярод іншага, асобую ўвагу камерсантаў рознага кшталту прыцягвалі тавары, па розных прычынах не абкладзеныя мытнымі пошлінамі. Прыкладам такога тавара сталі коні, якія не з'яўляліся традыцыйным прадметам гандлю паміж украінскімі і беларускімі губернямі, але ў 1918 г. попыт на іх узнік у акупацыйных войсках. Праз тэўны час кіраўніцтва гомельскай мыгні было вымушана паведаміць Кіеву, што прыватныя асобы, дапушчаныя да паставак коней нямецкаму кантынгенту, дзейнічалі вельмі апэратыўна ў перакупцы і продажу тавару па максімальных коштах — да 2 тыс. карбованцаў за каня. Прапаноўвалася неадкладна выправіць сітуацыю і ўвесці мытнае абкладанне жывёлы [3, л. 64].

Улічваючы пагаршэнне сітуацыі на ўнутрыўкраінскім рынку да канца лета 1918 г. і маштабны адток тавараў, Міністэрства гандлю і прамысловасці Украіны пашырыла мыгняныя зборы і наклала абмежаванні на шэраг прадуктаў высокай дэфіцытнасці. Квоты былі ўведзены на цукар, муку, махорку, парафін, цэмент, стэарын, а на свабодны вываз солі была накладзена поўная забарона [3, л. 19, 53—64].

Аднак ва ўмовах непапулярнасці і неўладкаванасці украінскіх дзяржаўных інстытуцыяў, у тым ліку і самой мыгні, незацікаўленасці нямецкіх уладаў ва ўмяшальніцтве ў справы акупаваных тэрыторый, а галоўнае, «празрыстасці» дэмаркацыйнай лініі, памежная зона ды і ўвесь Гомельскі павет вельмі хутка

пераўтварыліся ў суцэльную зону кантрабандных паставак ўкраінскіх тавараў на падсавецкую тэрыторыю. Ніякія забароны і абмежаванні не маглі перамагчы эканамічных матываў: вартасць солі ў Гомелі складала 6 карб. за пуд., а ў Мінску — ужо 25 карб., махорка ў Гомелі каштавала 250 карб. за пуд, а ў Магілёве — 550 карб., манпасье і цукар у Гомелі набывалі па 160—200 карб. за пуд, а ў галадаючай Маскве яго збывалі па 700 і нават 1 тыс. карб. Вялікай папулярнасцю карыстаўся такі спецыфічны тавар, як гарбузовае насенне, якое ўжываўся ў Расіі і Беларусі для лускання, як і сланечнае. Гэты тавар таксама не абкладваўся мытным зборам і яго транзіт за восень 1918 г. дасягнуў 8 тыс. пудоў [3, л. 64 адв.].

Удзельнікамі нелегальнага гандлю поруч з прыватнымі гандлярамі былі таксама агенты-нарыхтоўшчыкі і мясцовыя чыгуначнік, якія адпачатку скрайне варожа ўспрынялі з'яўленне гомельскай мытні. Гэта катэгорыя вынайшла свае метады ўнікаць кантролю за перавозкамі тавараў: графік руху эшалонаў быў складзены такім чынам, што яны адпраўляліся адначасова з усіх трох гомельскіх станцый: Гомель-Пасажырскі, Гомель-Палесскі і Гомель-Сарціровачны. Для транзітных перавозак выкарыстоўваліся поўнахуткасныя цягнікі. Паколькі станцыі знаходзіліся на адлегласці ў 2—3 вярсты, дагляд грузаў пры недастатковым штаце мытнікаў рабіўся амаль немагчымым. Распаўсюджанай практыкай была адсутнасць у чыгуначных багажных дакументах назвы і аб'ёмы тавараў, якія знаходзіліся ў эшалонах. Звароты камісара мытні ў Міністэрства шляхоў зносін навесці парадак у дакументах і перагружаць тавары на малахуткасныя цягнікі для палігчэння мытнага кантролю хаця б на адрэзках чыгункі, які ішлі ў напрамках Жлобіна і Бранска, належнага выніку не дало. У якасці дадатковай меры кантролю і барацьбы з кантрабандай на маскоўскім накірунку мытня дабілася прызначэння ў Клінцы спецыяльнага старшыні памежнай аховы. Хаця апошняму доўга не ўдавалася набраць нележных кантынгент вайскоўцаў, рух мяшочнікаў з Гомеля ў Клінцы амаль спыніўся, затое вываз вырасло перамяшчэнне тавараў па чыгунцы ў Рэчыцу, адкуль яны перамяшчаліся ў па Бярэзіне Бабруйск, а адтуль — у бок дэмаркацыйнай мяжы [3, л. 24].

Не атрымала ўкраінская структура і належнай падтрымкі германскай камендатуры, бо ў прадстаўнікоў акупацыйных структур камерцыйныя матывы часцяком перасільвалі ваенна-палітычныя. Нямецкія салдаты і нават афіцэры не праміналі атрымаць сваю выгаду ад гандлёвых аперацый нават з праціўнікам. Справа даходзіла да адкрытых канфліктаў з мытняй. Вельмі часта кантрабанда, знойдзеная на станцыях, рэквізіравалася нямецкімі патрулямі і накіроўвалася ў акупацыйную інтэнданцкую службу. Украінскія аддзелы, якія ахоўвалі грузы, былі вымушаны ўстапаць сіле. Пад час ліпеньскай 1918 г. забастоўкі гомельскіх чыгуначнікаў нямецкая камендатура без узгаднення з камісарам мытні ўзяла на сябе перавозку прыватных грузаў са станцыі Гомель. У выніку за першыя ж дні

ў паўночным накірунку адправіліся некалькі вагонаў забароненых да вывазу з Украіны тавараў.

Немцы таксама не дапускалі ўкраінскага камісара да кантролю за грузамі, якія перавозіліся праз гомельскі порт. Украінскую ахову вымушаны былі адклікаць з грузных барж, каб ухіліцца «ад крывавай схваткі паміж нямецкімі салдатамі і казакамі кардоннай стражы». Тым часам соль і цукар вывозілі з гомельскай прыстані берлінамі — самымі вялікімі рачнымі судамі — ў напрамках Чачэрска, Прапойска, Рэчыцы, Бабруйска і г.д., а далей яны знікалі бескантрольна [3. л. 63 адв.]. Даволі часта грузы прыходзілі на імя нямецкіх каманд, пад іх жа канвоем частка тавараў сапраўды здавалася на адпаведныя склады, а астатняе прадавалася мясцовым нелегальным гандлярам-«мяшочнікам», якія адпраўлялі тавар за дэмаркацыйную лінію [4, л. 155].

Метады кантрабанднай дзейнасці апісваў камісар украінскай мыгні Аляксандр Свірскі ў дакладной Міністэрству прамысловасці і гандлю Украінскай Дзяржавы:

«На станцыі Гомель існуе злачынная практыка таемнай адпраўкі за кардон забароненых да вывазу тавараў, пераважна цукру.

1. Дзякуючы вялікім хабарам, тавар, які адбіраецца ва ўласнікаў, з дапамогаю спецыяльных экспедытараў чыгуначныя станцыйныя агенты грузяць забароненыя тавары ў вагоны вялікай хуткасці... (без назвы тавару).

2. Пагрузка без дагляду, з ведама агентаў, робіцца таксама ў двух вярстах ад станцыі на рабочыя цягнікі з падвозімых па шашы на фурманках тавараў, або на станцыі Уза за граніцаю Украіны ў 30 вярстах ад Гомеля на шашы Гомель — Магілёў.

3. Вялікая колькасць забароненых тавараў перапраўляецца ў Вялікаросію праз Клінцы, але, як гэтая станцыя знаходзіцца ў граніцах Украіны (Чарнігаўчына), перашкод для вывазу няма. За мінулы тыдзень з Гомеля зазначана 150 адправак розных тавараў, з гэтых адправак толькі 30 пайшло за кардон (на Жлобін), рэшта накіравана на Клінцы. Ясна, што гэтыя тавары, у большасці забароненыя, за адсутнасцю пешай аховы, пайшлі ў Маскоўчыну.

4. З Гомельскай прыстані на Сажы... на ўпартыя дамаганні да допуску нямецкай уладай нашага кантролю тавараў, якія ідуць на поўнач да прыстані Ветка, начальнік 35 нямецкай рэзервовай дывізіі Генерал-маёр Ф. де Бек даў адмову, кажучы, што кантроль над вывазам у Маскоўчыну выключна належыць нямецкай уладзе. Тым часам непрылюдны дагляд адкрыў вываз з Украіны за кардон цяплаходамі вялікай колькасці цукру і мукі.

5. На станцыі Гомель некаторыя прыватныя грузоперавозчыкі, страціўшы надзею атрымаць ад мяне дазвол на адпраўку забароненых тавараў за кардон, звяртаюцца да нямецкага каменданта станцыі, які ахвотна дае ім пропуск, а зверху таксама — і да мяне, але атрымаўшы новую адмову, адпраўляюць за вядомы прыбытак малодшым урадоўцам грузавой нямецкай канторы, атрымліваюць

урадовыя паперы на вываз тавару як для нямецкіх войск. З агляду на вышэйзгаданае злоўжыванні на ст. Гомель... прыносяць вялікую шкоду Дзяржаве» [3. л. 32, 32 адв.].

Высновай з дакладной стала канстатацыя А. Свірскага пра немагчымасць выканання абавязкаў камісара мытні, нягледзячы на ўсе мажлівыя старанні, бо выканаць такія абавязкі пры мясцовых умовах не уяўляецца магчымым наогул. На яго ўласную просьбу неўзабаве Свірскі быў пераведзены ў Кіеў.

Але нядоўгі час існавання чакаў і саму мытню. У снежні 1918 г. на Украіне чарговы раз змянілася дзяржаўная ўлада — яна перайшла да Кіеўскай Дырэкторыі. Пры гэтым знешнепалітычная сітуацыя ставіла пад пытанне лёс украінскай незалежнай дзяржаўнасці: менавіта ў дзень фармавання новага ўкраінскага ўрада, 24 снежня 1918 г., Наркамат замежных спраў РСФСР паведаміў у прэсе, што ў сувязі з дэансацыяй Брэсцкага міру Савецкая Расія больш не прызнае Украіну суверэннай дзяржавай. У Курску быў створаны альтэрнатыўны Дырэкторыі Часовы рабоча-сялянскі ўрад Украіны, які фармальна ўзначаліў наступ Чырвонай Арміі ўтлыб украінскай тэрыторыі.

На час існавання Кіеўскай Дырэкторыі дзяржаўная прыналежнасць беларускіх палескіх уездаў не змянялася, а ў Гомелі была ўтворана ўласная Дырэкторыя на шматпартыйнай аснове. Гэты орган гарадскога самакіравання фармальна быў падпарадкаваны Кіеву і дзейнічаў у агульным рэчышчы украінскай палітыкі, хаця і даволі самастойна. Адным са сваіх першых палітычных захадаў Гомельская Дырэкторыя зрабіла барацьбу з мясцовымі структурамі гетманскага рэжыму, які кваліфікаваўся як недэмакратычны і гвалтоўны. Некалькі адозваў Дырэкторыі да насельніцтва абвясцілі, што «прадстаўнікі гетманскай улады, у выпадку з'яўлення іх у горадзе, мусяць быць тэрмінова арыштаваныя», а насельніцтва было заклікана паведамляць пра ўсе злоўжыванні ды выпадкі хабарніцтва з боку былых уладаў [11, дак. № 23, 26].

У гэтым кантэксце трэба разглядаць і лёс мытні, як інстытуцыі гетманскага ўрада. Ва ўсялякім разе, яе апошнія справаводчыя дакументы датуюцца лістападам 1918 г., і ніякіх іншых звестак пра яе дзейнасць у больш позні перыяд не захавалася. Украінская ўлада фармальна праіснавала ў Палессі да сярэдзіны студзеня 1919 г., калі закончылася эвакуацыя нямецкіх войскаў і на іх месца прыйшла Чырвоная армія і савецкая ўлада. Надалей дзяржаўны лёс палескіх уездаў склаўся па рознаму: толькі Мазырскі павет апынуўся ў складзе ССРБ, Рэчыцкі і Гомельскі быў перададзены РСФСР, а заходнія, ад Пінскага, перайшлі ў склад Польшчы.

У цэлым эпізод стварэння і дзейнасці на беларускай тэрыторыі ўкраінскай мытні трэба разглядаць у шырокім кантэксце палітычных і эканамічных працэсаў, гістарычных падзей, як лакальнага, так нацыянальнага і міжнароднага ўзроўняў, звязаных, найперш, з геапалітычным і камунікацыйным значэннем

палескага рэгіёна. З вясны 1918 г. Палессе імкліва пераўтваралася ў плацдарм вострай не толькі палітычнай і ваеннай, але таксама і гандлёва-эканамічнай барацьбы новаствораных самастойных краін. З факталагічнага боку тэма цікава тым, што дае магчымаць рэканструіраваць склад і інтэнсіўнасць гандлёвых патокаў у тагачасным беларуска-расійска-украінскім прыграніччы. Варты аналізу, на наш погляд, аспект, звязаны з мадэляваннем уладнай інстытуцыі, закліканай забяспечыць нацыянальныя эканамічныя і палітычныя інтэрэсы на фактычна чужой тэрыторыі, ва ўмовах ўласнай унутрыдзяржаўнай нестабільнасці, акупацыі і знешняй небяспекі, адсутнасці падтрымкі мясцовых сіл. Усе названыя фактары накіравалі лёс гомельскай украінскай мытні.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Українська Центрально Рада: документи і матеріалі. В 2-х томах. Т. 2. – Київ, 1997.
2. Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі. – Мінск–Вільнюс–Прага–Нью-Ёрк. – Т. 1. – Кн. 1.
3. Цэнтральны Дзяржаўны Архіў Вышэйшых органаў улады і кіравання Украіны (ЦДАВО). – Ф. 2164. – Воп. 1. – Спр. 3.
4. ЦДАВО. – Ф. 1216. – Воп. 1. – Спр. 78.
5. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 325. – Воп. 1. – Спр. 19.
6. Ямкова О.М. До історіі дзейнасці Білорускоі торговельной палаты в Києві у 1918–1919 роках / О.М. Ямкова // Беларусь і суседзі: гістарычныя шляхі, узаемадзеянне і ўзаемаўплывы: Матэрыялы II міжнароднай навуковай канферэнцыі. – Гомель 9–10 кастрычніка 2008 г. – Гомель, УА «ГДУ імя Ф. Скарынь», 2008. – С. 129–139.
7. Архіўныя фонды музея ДДКУ «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль». – Ф. 5. – Спр. 3.
8. Кукса А.Н. Украинский продовольственный рынок и Беларусь в 1919 году / А.Н. Кукса // Беларусь і суседзі: гістарычныя шляхі, узаемадзеянне і ўзаемаўплывы: Матэрыялы II міжнароднай навуковай канферэнцыі. Гомель 9–10 кастрычніка 2008 г. – Гомель, УА «ГДУ імя Ф. Скарынь», 2008. – С. 139–142.
9. Дзяржаўны архіў Чарнігаўскай вобласці (ДАЧВ). Ф. 1785. Воп. 1. Спр. 3.
10. В. Лебедева белорусско-украинские территориальные проблемы в контексте становления новой государственности (весна 1918 г.) / В.М. Лебедева // Регионы и границы Украины в исторической ретроспективе: Сб. научных статей и материалов / Институт славяноведения Российской академии наук – М., Наука, 2005. – С. 144–158.
11. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). Папка «Гомель 1917–1923 гг. ».